

**Національний університет «Чернігівський
колегіум» імені Т.Г. Шевченка
Кафедра права, філософії та політології**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри

Чорний О.О.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Філософські основи української національної ідеї: генеза і
еволюція**

(назва навчальної дисципліни)

Освітня програма підготовки магістрів спеціальності 033 «філософія»

(назва освітньої програми для обов'язкових дисциплін)

2021-2022

Робочу програму розглянуто та схвалено на засіданні кафедри:
Права, філософії та політології

Протокол № 1 від 31 серпня 2021 року

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: канд. політичних наук, доцент Таран Я.А.

Мова навчання українська.

ВСТУП

Робоча програма вивчення навчальної дисципліни «Філософські основи української національної ідеї: генеза та еволюція» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки _____магістрів

Спеціальності «033 філософія»

Предметом вивчення навчальної дисципліни є національна ідея як складне багатогранне явище суспільного буття. Світоглядні та філософсько-політичні погляди видатних українських мислителів від періоду Київської Русі до наших днів та їх роль у формуванні української національної ідеї та створенні суспільно-політичних умов її реалізації.

Міждисциплінарні зв'язки: Філософія, соціальна філософія, філософська антропологія, історія філософії, філософія політики..

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Теоретико-методологічний.
2. Історично-пізнавальний.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета курсу: сформувати у студентів магістратури систему знань стосовно особливостей національних ідей в Україні в її історичному розвитку і на сучасному етапі, щодо дискусійного стану ряду теоретичних та історичних проблем, показати широку палітру ідей представників української філософсько-політичної думки стосовно минулого, сучасного та майбутнього українських національних процесів в контексті розвитку та дії національної ідеї. В результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен оволодіти компетентностями: докладного знання та розуміння філософських основ української національної ідеї, критичністю і самокритичністю, вправністю мислення, інтелектуальною комунікацією, мовно-текстологічною здатністю.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Філософські основи української національної ідеї: генеза і еволюція» є :

формування у студентів світоглядно-філософських основ розуміння сутності національної ідеї як унікального та складного суспільного явища; засвоєння та осмислення основних категорій та понять, які є понятійною основою розуміння досліджуваної проблеми, змісту та суті основних філософсько-політичних концепцій та теорій і осмислення їх теоретичного значення в процесі дослідження філософією національної ідеї. Кожна дисципліна має завдання передусім виховати самостійного наукового дослідника, кожна у своїй сфері. Під час вивчення курсу студенти мають оволодіти фактичним матеріалом з історії розвитку національної ідеї в

Україні, а також стосовно сучасного стану розробленості даної проблеми, навчитися аналізувати окремі факти, дослідницьку, політичну та публіцистичну літературу, вільно висловлювати свої думки усно й на письмі, ознайомитися з рекомендованою обов'язковою та, по можливості, додатковою літературою, навчитися аргументовано і з пошаною до чужої думки вести дискусію з окремих проблем, виявити творчий підхід до розгляду окремих питань у рефератах.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати: понятійно-категоріальний апарат курсу «Філософські основи української національної ідеї: генеза і еволюція», визначати, предмет навчального курсу, методи та методологічні принципи дослідження процесів націотворення, ключові історичні концепти філософії національної ідеї, еволюцію та трансформацію предмета курсу в контексті історичного буття, зміст та сутність національної ідеї та генезис проблеми на різних етапах історичного розвитку вітчизняної філософської та суспільно-політичної думки; теоретико-методологічну базу курсу; відображення національної ідеї в Україні в історіографії та суспільно-політичній думці, окремі з головних чинників національної консолідації; знати основні теорії та концепції національної ідеї та їх вплив на суспільно-історичне буття.

вміти: вільно володіти головним фактичним матеріалом, філософськими категоріями та поняттями, працювати з джерелами та літературою, вміти виділяти окремі проблеми філософських основ української національної ідеї в різні періоди її історичного розвитку та на сучасному етапі., давати оцінку діяльності окремим програмам націотворення, персоналіям. Студенти мають чітко уявляти причини політизації національного руху, вміти виділити позитивний досвід міжнаціонального спілкування, розглядати національні процеси в контексті національного державотворення.

2. СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ».

Курс: підготовка магістрів,	Напрям, спеціальність, освітньо- кваліфікацій- ний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS: 3	Шифр та назва напрямку (наприклад: 033 Філософія)	Вибіркова
Змістових модулів: 2	Шифр та назва	Рік підготовки: 5 Семестр: 2

Загальна кількість годин: 90 Тижневих годин: 2	спеціальності (наприклад: 033 <i>філософія</i>) Освітньо-кваліфікаційний рівень: <i>магістр</i>	Лекції: 20 год Практичні: 14 годин Самостійна робота: 56 годин Вид контролю: <i>екзамен</i>
---	---	--

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 години 3 кредитів ЄКТС.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічний.

Тема 1. Національна ідея як предмет філософського осмислення. .

Вступ до вивчення матеріалу курсу «Філософські основи української національної ідеї: генеза та еволюція». Філософська теорія проблеми націотворення. Філософське поняття «нація», «національний процес». Філософський аналіз національної та етнічної ідентичності. Філософський дискурс національного питання. Історико-філософський зміст розвитку поняття «нація». Специфіка трактування поняття нація в сучасному філософському дискурсі. Філософські основи етнополітики. Історико-філософське питання про час формування українського народу.

Історіографія проблеми. Філософські проблеми етно- та націотворення у працях дослідників та суспільно-політичних діячів XIX-поч. XX ст.: загальна характеристика.

Тема 2. Роль явищ культури та духовного життя у національних процесах в Україні.

Роль релігій та церкви у становленні національної ідеї. Церква. Її роль у процесах консолідації та дезінтеграції етносу. Над етнічний характер церкви. Сприяння формуванню українського народу та зростанню православної спільноти на схід у середні віки. Подвійна лояльність, подвійна ідентичність: етнічна та конфесійна (як невід'ємна тоді від етнічної та як входження до світової православної спільноти). Намагання католицької церкви поширити свій вплив на схід. Етноконфесійна структура етносу. Входження до складу різних конфесійних та цивілізаційних спільнот, при збереженні етнічних

особливостей. Значення релігійної ідентичності для процесів національної консолідації в межах окремих періодів.

Літературні здобутки українського народу та їх об'єднуючий потенціал. Внесок Т.Г.Шевченка у цей процес. «Політизація» літературного процесу. Процес розвитку української літературної мови як чинник консолідації українського етносу.

Тема 3. Зміст та сутність національної ідеї.

Національна ідея як складне багатогранне філософське поняття. Методологія дослідження національної ідеї на основі аналізу її складових понять та категорій. «Нація» та «ідея» - цементуючі поняття теорії національної ідеї їх історія та сучасне розуміння. Міра розробленості проблеми національної ідеї в зарубіжній та вітчизняній філософії. Методологічні розвідки Забужко О., Пасічника В., Лісового В., Колодія А. та інших

Змістовий модуль 2. Історико-пізнавальний.

Тема 4 . Проблема становлення нації та національної ідеї у філософії Київської Русі. Пам'ятки давньоруської філософської культури про проблеми становлення політичної нації в контексті розвитку європейської культури. Осмислення ролі східних слов'ян у культурно-історичному просторі Європи. Одна із перших спроб осмислити проблему становлення нації у творчості мислителя доби Київської Русі Іларіона Київського. «Слово про закон і благодать» як історіософська концепція києворусичів, що формується на перетині християнського бачення історії та процесу формування нації. Превага «Благодаті» над «Законом», перевага християнства над язичництвом молодой нації над зрілою. Методологічна ролі історіософії Іларіона Київського та поширення ідей національної єдності на давню літературу Київської Русі. «Повість временних літ», «Повчання дітям» Володимира Мономаха.

Тема 5 . Проблема становлення нації та національної ідеї у філософії українського Відродження.

Епоха Відродження як етап активного становлення національних держав на нації. Необхідність ідеологічного та світоглядно-філософського обґрунтування об'єктивних процесів національного творення. Реформація як складне суспільно-політичне явище боротьби європейських народів за політичний та національний суверенітет. Реформація як бунт північних народів проти влади церкви. Поширення реформаційних та ренесансних ідей в Україні. Релігійно-політична боротьба українського народу як шлях до відродження нації. Українська філософська думка Відродження як світоглядно-філософська платформа боротьби за національний суверенітет (С. Оріховський-Роксолан, В.Суразький, Клірик Острозький, К. Транквіліон-Ставровецький).

Тема 6. Проблеми національного відродження у філософії професорів Києво-Могилянської академії.

Питання про відновлення церкви, держави та національного суверенітету як актуальних проблема філософського дискурсу XVII ст. в Україні. П. Могила про домінування церковної влади над державною в умовах складного процесу становлення національної держави. Л. Баранович про роль держави та церкви в оновленні українського суспільства. Роль моралі та освіти в процесі становлення національного суспільства. Утопічні мотиви у філософії Києво-Могилянської академії як шлях порятунку української нації .

Тема 7. Історіософські основи національної ідеї в Кирило-Мефодіївському братстві.

Діяльність Кирило-Мефодіївського братства як наступний визначальний етап української історіософії, що пов'язаний з започаткуванням національної ідеї . Загальноєвропейський духовний процес першої половини XIX ст. по дослідженню історичного походження та особливостей конкретної нації. Наполеонівська навала в Європі як потужний політичний поштовх для європейських націй до збереження суверенітету. «Книга буття українського народу» як спроба романтичної ідеалізації історії людства, слов'янських народів, України в дусі біблійного витлумачення рушійних сил та мети прогресу і початком реалістичних досліджень національних та соціальних феноменів. Україноцентризм П.Куліша, М.Костомарова, Т.Шевченка.

Тема 8. Раціональне осягнення національної ідеї народниками.

М.Драгоманов як ідейний спадкоємець розробників основ національної ідеї. Драгоманов М. про демократизм, політичні свободи, боротьбу проти національного й соціального поневолення, ідеї федералізму, національну історію, національну культуру. Драгоманов М. проти перебільшення ролі церкви в становленні національного суспільства. Ідея унікальності кожної нації та право на унікальність українського народу. Українські діячі XIX ст. (Л.Українка, М.Міхновський , М. Вороний, М.Коцюбинський, Б.Грінченко та ін) та їх внесок у формування та творче переосмислення української національної ідеї.

Тема 9. Українська національна ідея у філософії України першої половини XX ст.

Початок XX століття остаточне формування української національної ідеї. Українська національна ідея як основа багатьох політичних рухів та партій України. Воля, віра, правда, свобода – головні світоглядні цінності української національної ідеї та ідеологічна платформа боротьби українського народу за самостійність, незалежність, державність. Розробка національної ідеї М.Грушевським. Ірраціоналізм як методологічна основа

націоналістичної концепції Д.Донцова. Національна ідея монархізму у творчості В.Липницького.

Тема 10. Національна ідея в сучасній українській філософії.

Новий етап розвитку національного процесу. Завершення чи незавершеність формування нації: філософський дискурс. Чинники її формування на сучасному етапі. Створення незалежної державності як національна ідея. Проблема національної ідеї як чинника суспільної консолідації. Варіанти національної ідеї в програмах політичних партій та організацій. Роль переосмислення української історії, зокрема. XX ст., у якості одного з чинників національного процесу. Політичні події як наслідок та джерело для аналізу стану національного процесу в Україні. Національна ідентичність і сучасна українська філософська література. Проблеми національної ідеї у творчості відомих українських дослідників: І.Бичка, В.Горського, Я.Грицака, О.Забужко, В.Лісового, Л.Нагорної, М.Михальченка, М.Розумного та інших.

4. Тематичний план

Тема	Лекції	Семінари, практичні	Самостійна робота	Всього год.
Змістовий модуль 1.				
Тема 1. Національна ідея як предмет філософського осмислення.	2		10	12
Тема 2. Роль явищ культури та духовного життя у національних процесах в Україні.	2		10	12
Тема 3. Зміст та сутність національної ідеї.	2		8	10
Змістовий модуль 2.				
Тема 4. Проблема становлення нації та національної ідеї у філософії Київської Русі.	2	2	4	8
Тема 5 . Проблема становлення нації та національної ідеї у філософії українського Відродження.	2	2	4	8
Тема 6. Проблеми національного відродження у філософії професорів Києво-Могилянської академії.	2	2	4	8
Тема 7. Історіософські				

основи національної ідеї в Кирило-Мефодіївському братстві.	2	2	4	8
Тема 8. Рациональне досягнення національної ідеї народниками.	2	2	4	8
Тема 9. Українська національна ідея у філософії України першої половини ХХ ст..	2	2	4	8
Тема 10. Національна ідея в сучасній українській філософії.	2	2	4	8
Всього:	20 г.	14 г.	56 г.	90г.

5.Теми семінарських занять

Тема 1. Проблема становлення нації та національної ідеї у філософії Київської Русі.

1. Джерела формування філософської думки Київської Русі.
2. Осмислення ролі східних слов'ян у культурно-історичному просторі Європи.
3. Проблема становлення нації у творчості мислителів доби Київської Русі (Іларіон Київський).
4. Ідея національної єдності у «Повчанні дітям» Володимира Мономаха.

Тема 2. Проблема становлення нації та національної ідеї у філософії українського Відродження.

1. Епоха Відродження як етап активного становлення національних держав на націй.
2. Поширення реформаційних та ренесансних ідей в Україні.
3. Релігійно-політична боротьба українського народу як шлях до відродження нації.
4. Українська філософська думка Відродження як світоглядно-філософська платформа боротьби за національний суверенітет (С.Оріховський-Роксолан, В.Суразький, Клірик Острозький, К.Транквіліон-Ставровецький).

Тема 3. Проблеми національного відродження у філософії професорів Києво-Могилянської академії.

1. Питання про відновлення церкви, держави та національного суверенітету як актуальних проблема філософського дискурсу XVII ст. в Україні.
2. П.Могила про домінування церковної влади над державною в умовах складного процесу становлення національної держави.
3. Л.Баранович про роль держави та церкви в оновленні українського суспільства.
4. Роль моралі та освіти в процесі становлення національного суспільства.
5. Утопічні мотиви у філософії Києво-Могилянської академії як шлях порятунку української нації .

Тема 4. Історіософські основи національної ідеї в Кирило-Мефодіївському братстві.

1. Діяльність Кирило-Мефодіївського братства як визначальний етап започаткування національної ідеї .
2. «Книга буття українського народу» і її романтична ідеалізація історії людства.
3. Україноцентризм П.Куліша, М.Костомарова,
4. Українська нація у філософії Т. Шевченка.

Тема 5. Раціональне осягнення національної ідеї народниками.

1. М.Драгоманов як ідейний спадкоємець розробників основ національної ідеї.
2. Ідея унікальності кожної нації та право на унікальність українського народу в творчості М.Міхновського.
3. Українські діячі XIX ст. (Л.Українка, М. Вороний, М.Коцюбинський, та ін) та їх внесок у формування та творче переосмислення української національної ідеї.
4. Націотворча діяльність Б.Грінченка.

Тема 6. Українська національна ідея у філософії України першої половини XX ст.

1. Остаточне формування української національної ідеї на початку XX ст.
2. Українська національна ідея як основа політичних рухів та партій України.
3. Розробка національної ідеї М.Грушевським.
4. Ірраціоналізм як методологічна основа націоналістичної концепції Д.Донцова.
5. Національна ідея монархізму у творчості В.Липницького.

Тема 7. Національна ідея в сучасній українській філософії.

1. Створення незалежної державності як національна ідея.
2. Проблема національної ідеї як чинника суспільної консолідації.

3. Політичні події як наслідок та джерело для аналізу стану національного процесу в Україні.
4. Національна ідентичність і сучасна українська філософська література.
5. Проблеми національної ідеї у творчості відомих українських дослідників: І.Бичка, В.Горського, Я.Грицака, О.Забужко, В.Лісового, Л.Нагорної, М.Михальченка, М.Розумного та інших.

6. Питання до екзамену з курсу «філософські основи української національної ідеї: генеза і еволюція».

1. Філософське поняття «нація» його зміст та сутність.
2. Філософське розуміння поняття національний процес.
3. Національна та етнічна ідентичність.
4. Поняття національна ідея та її суть та функції.
5. Філософські основи етнополітики.
6. Історико-філософське розуміння проблеми часу формування українського народу.
7. Роль релігій та церкви у становленні національної ідеї.
8. Церква та її роль у процесах консолідації та інтеграції етносу.
9. Наднаціональний характер церкви.
10. Подвійна ідентичність: етнічна та конфесійна: філософський аналіз.
11. Етноконфесійна структура етносу та проблема збереження етнічної єдності.
12. Значення релігійної ідентичності для процесів формування національної ідеї.
13. Процес розвитку української літературної мови як чинник консолідації українського етносу та формулювання національної ідеї.
14. Національна ідея як складне багатогранне філософське поняття.
15. Методологія дослідження проблеми національної ідеї.
16. Проблеми національної ідеї в зарубіжній та вітчизняній філософії.
17. Методологічні аспекти дослідження проблеми національної ідеї в сучасній вітчизняній філософській думці.
18. Джерела формування філософської думки Київської Русі.
19. Осмислення ролі східних слов'ян у культурно-історичному просторі Європи.
20. Проблема становлення нації у творчості мислителів доби Київської Русі (Іларіон Київський).
21. Ідея національної єдності у «Повчанні дітям» Володимира Мономаха.
22. Епоха Відродження як етап активного становлення національних держав на націй.
23. Поширення реформаційних та ренесансних ідей в Україні: національно-культурний контекст.

- 24.Релігійно-політична боротьба українського народу як шлях до відродження нації.
- 25.Українська філософська думка Відродження як світоглядно-філософська платформа боротьби за національний суверенітет (С. Оріховський-Роксолан, В. Суразький, Клірик Острозький, К. Транквіліон-Ставровецький).
- 26.Відновлення церкви, держави та національного суверенітету як актуальна проблема філософського дискурсу XVII ст. в Україні.
27. П. Могила про домінування церковної влади над державною в умовах складного процесу становлення національної держави.
- 28.Л. Баранович про роль держави та церкви в оновленні українського суспільства.
- 29.Роль моралі та освіти в процесі становлення національного суспільства.
- 30.Утопічні мотиви у філософії Києво-Могилянської академії як шлях порятунку української нації.
- 31.Діяльність Кирило-Мефодіївського братства як визначальний етап започаткування національної ідеї .
32. «Книга буття українського народу» М. Костомарова як романтична ідеалізація історії українського народу.
- 33.Україноцентризм П. Куліша.
- 34.Проблеми буття українського народу в антропоцентричній філософії Т. Шевченка.
- 35.М. Драгоманов як ідейний спадкоємець розробників основ національної ідеї.
- 36.Ідея унікальності кожної нації та право на унікальність українського народу в творчості М.Міхновського.
37. Українські діячі XIX ст. (Л.Українка, М. Вороний, М.Коцюбинський, та ін) та їх внесок у формування та творче переосмислення української національної ідеї.
- 38.Націотворча діяльність Б.Грінченка.
- 39.Остаточне формування української національної ідеї на початку XX ст.
40. Українська національна ідея як основа політичних рухів та партій України.
- 41.Розробка національної ідеї в історіософії М.Грушевського.
- 42.Ірраціоналізм як методологічна основа націоналістичної концепції Д.Донцова.
- 43.Національна ідея монархізму у творчості В.Липницького.
- 44.Проблема створення незалежної державності як українська національна ідея.
- 45.Національна ідея як чинник суспільної консолідації в Україні.
46. Національна ідентичність .

7. Самостійна робота

Формами самостійної роботи студентів під час опанування даного курсу є: ознайомлення з основною літературою до курсу, обрання теми, складання

бібліографії та виконання індивідуального навчально-дослідного завдання, підготовка до підсумкового опитування наприкінці курсу.

8. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЩО ПРИСВОЮЮТЬСЯ СТУДЕНТАМ

<i>Модулі Види роботи</i>	<i>Модуль1 (балів)</i>	<i>Модуль2 (балів)</i>	<i>Разом (балів)</i>
<i>Лекції</i>	<i>4</i>	<i>4</i>	<i>8</i>
<i>Практичні</i>	<i>28</i>	<i>14</i>	<i>42</i>
<i>Самостійна робота</i>	<i>8</i>	<i>4</i>	<i>12</i>
<i>Підсумковий контроль</i>			<i>10</i>
<i>Всього</i>			<i>72</i>
<i>Семестровий контроль</i>	<i>екзамен</i>		<i>До 28 балів</i>

9. Шкала оцінювання:

90–100 балів – **відмінно** (A);

83–89 балів – **дуже добре** (B);

75–82 балів – **добре** (C);

68–74 балів – **задовільно** (D);

60–67 балів – **достатньо** (E);

35–59 балів – **незадовільно** з можливістю повторного складання (FX);

1–34 балів – **незадовільно** з обов'язковим повторним курсом (F).

10. Рекомендована література

Базова:

1. Вевйорка М. Нова парадигма / М.Вевйорка // Демони миру та ангели війни. Соціальний конфлікт посткомуністичної доби. – К.: Політ. Думка, 1997. – 508 с.
2. Горбань Т.Ю. Проблема формування нації та національної свідомості у поглядах українських громадсько-політичних діячів поч. ХХ ст../

- Т.Ю.Горбань // Проблеми історії України XIX – поч. XX ст.. – 2011.- Вип. 18. – С. 294-301.
3. Горбач Н. Специфіка української філософії. - Львів, 2006.
 4. Горський В. Історія української філософії: Підручник. - К., 1997.
 5. Горський В., Кислю К. Історія української філософії: Підручник. - К., 2004.
 6. Горський В.С. Історія української філософії. — К., 1996. — С.105-170.
 7. Горський В.С. Нариси з історії філософської культури Київської Русі. — К.,1993.
 8. Донцов Д. Дух нашої давнини/ Д.Донцов. – Дрогобич: Відродження, 1991. – 342 с.
 9. Драч І. Чи працює українська ідея?// Українській світ. – 1995 - №1-3. – С. 3-4.
 10. Етнополітичні процеси в Україні: регіональні особливості / Панчук М., Євнух В., Войналович В. та ін.-К., 2001.
 11. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст. – К.: Наукова думка, 1992.
 12. Калиновський Ю.Ю. Національна ідея як ціннісна детермінанта державотворчого процесу в Україні.// file: ///C: Users / Tom/ Downloads/ 63906 – 131804/
 13. Канак Ф. Національна ідея у її втіленнях // Розбудова держави. – 1998. - №7-8. – С. 40-47.
 14. Карлова В. Національна ідея сучасної України: проблеми та перспективи // Вісник Національної академії державного управління . – 2013. – С. 21-29.
 15. Касьянов Г. Теорія нації та націоналізму. – К.: Либідь, 1999.
 16. Кісь Р. Аспекти національної ідеї /Р.Кісь. – К.: Укр. видавнича спілка, 1997. – 27с.
 17. Котигоренко В.О. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні: політологічний концепт. – К.: Світогляд, 2004. – 722 с.
 18. Курас І.Ф. Етнополітологія. Перші кроки становлення.-К.: Генеза, 2004.
 19. Липницький В. Листи до братів-хліборобів. Про ідею та організацію українського монархізму. / ред.. Я. Пеленський. – К., 1995 – 470 с.
 20. Мащенко С.Т. Основні проблеми в історії української філософії. — Чернігів, 2002. — 161 с.
 21. Мащенко С.Т. Українські мислителіXVII-XVIII ст.. на Чернігово-Сіверщині. – Чернігів. – 2003.
 22. Михальченко М. Національна ідея як регулятивна сила в загальнонаціональному та регіональному масштабах./ Регіональні версії української національної ідеї: спільне та відмінне: зб. Статей. – К., 2005. – С.9-35.
 23. Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні.-К.: ІП: ЕНД, 2002.
 24. Національна ідея та соціальні трансформації в Україні / М.В.Попович. – К.: Український центр духовної культури, 2005. – 324 с.

25. Національні процеси в Україні: історія і сучасність: Док. і матеріали: Довідник / Упоряд. Кресіна І.О. (кер.) та ін.: У 2 чч.-К., 1997.
26. Нічик В.М. Феофан Прокопович. — М., 1997.
27. Огородник І., Огородник В. Історія філософської думки в Україні: Навч. посіб. - К., 1999.
28. Огородник І., Русин М. Українська філософія в іменах. - К., 1997.
29. Пасічник В. Зміст та духовний вимір національної ідеї та європейський контекст. — К.: Наукова думка, 1992.
30. Пасічник В. Функції національної ідеї в забезпеченні національної безпеки.// Вісник Національної академії державного управління. — 2013. — Вип.18. — С.37-44.
31. Розпутенко І. Державне будівництво «по-українськи»/ І.Розпутенко. — К.: К.І.С., 2007. 154 с.
32. Солдатенко В.Ф. Українська ідея: історичний контекст. — К., 1995.
33. Фартушний А.А. Українська національна ідея як підстава державотворення. — Львів, 2000.

Допоміжна:

1. Аркуша О., Мудрий М. Русофілство в галичині в середині ХІХ-на початку ХХ ст.: генеза, етапи розвитку, світогляд // Вісн. Львів. Ун-ту. Сер. Іст.-1999.-Вип. 34.-С. 231-268.
2. Грушевський М. Україна і Галичина // Літературно-науковий вісник.-1906.-Вип. 36.
3. Депортовані кримські татари, болгари, вірмени, греки, німці: 3б. Док. (1989-2002).-К.: Абрис, 2003.
4. Дотримання прав національних меншин в Україні.-К.: ГО «Молода Альтернатива», 2011.
5. Драгоманов М. Шевченко, українофіли і соціалізм
6. Духовність і культура у формуванні особистої та відродження національної самосвідомості. Матеріали міжнарод. наук. конф.-О., 1999.
7. Етнонаціональні процеси в Україні: історія та сучасність / За ред.. В. НАулка.-К.: Голов. спеціаліз. ред. Літератури мовами національних меншин України, 2001.
8. Ісламська ідентичність в Україні /Богомолів О.В., Данилов С.І., Семи волос І.М.-К.: AMES, 2005.
9. Каппелер А Росія як полі етнічна імперія. —Львів, 2005.
10. Картунов О.В. Західні етнонаціональні та етнополітичні концепції: теоретико-методолог. Аналіз: Дис. ... д.і.н.-К., 1996.
11. Корюшко М.І. Іслам в Криму: регіонально-національна само ідентифікація кримсько-татарського народу.-К.: Світогляд, 2005.
12. Курас І.Ф. Етнополітологія. Перші кроки становлення.-К.: Генеза, 2004.
13. Лойко Л.І. Громадські організації етнічних меншин України: природа, легітимність, діяльність.-К.: ПЦ «Фоліант», 2005.

- 14.Макарчик С.Національна свідомість і етноніми українців у ХІХ ст.. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність.-2000.-Вип. 7.-С. 127-131.
- 15.Миллер А. «Украинский вопрос в политике властей и русском общественном мнении (вт. пол. 19 в.)-СПб.: Алетейя, 2000.
- 16.Михальченко М. Україна розділена в собі: від Леонідії до Вікторії.-К.: ІП: ЕНД ім.. І.Ф.Кураса НАНУ, 2009.-«009.-Т.1; 2008.-Т. 2.
- 17.Мітряєва Г.І. Міжнаціональні аспекти консолідації українського суспільства (регіональна модель).-К.; Ужгород, 2001.
- 18.Нагорна Л. Феномен регіоналізму і національна ідентичність в Україні: історичні витоки // Регіональна історія України: зб. наук. праць.-К.: Ін-т історії України НАНУ, 2007.-2007.-Вип. 1.-С. 107-122.
- 19.Національні процеси в Україні: історія і сучасність: Док. і матеріали: Довідник / Упоряд. Кресіна І.О. (кер.) та ін.: У 2 чч.-К., 1997.
- 20.Осадчук С. Німці Буковини. Історія товариського руху (друга половина ХІХ-поч. ХХ ст..).-Чернівці, 2002.
- 21.Палій Г. Проблема збереження єдності Української держави: контекст суперечностей у національній ідентичності // Наук. Зап.-К., 2002.-Т. 20. Спеціальний вип.
- 22.Пелагеша Н. Україна у смислових війнах постмодерну: трансформація української національної ідентичності в умовах глобалізації.-К.: НІСД, 2008.
- 23.Позняк О. Прогноз етнічного складу населення України на період до 2016 р. // Розбудова держави.-2000.-№ 1-6.-С. 122-127.
- 24.Рибкало В.А. Етнонаціональні проблеми в сучасній Україні: досвід, проблеми, перспективи.-К.: Вид-во УАДУ при Президенті України, 1996.
- 25.Рубчак М. Від периферії до центру: розвиток української національної свідомості у Львові у 16 ст. // Філософ. і соціолог. Думка.-1993.-№ 1.
- 26.Рябчик М. Від Малоросії до України: парадокси запізненого націотворення.-Львів: Вд. Центр ЛНУ ім.. І.Франка, 2000.
- 27.Сабол С.С. (Зореслав). Зростання української свідомості серед молоді Закарпаття в 1930-х рр.. // Українські Карпати.-Ужгород, 1993.
- 28.Сергійчук В.І. Українці в імперії.-К., 1992.
- 29.Сухий О. Від русофільства до москвофільства (російський чинник у громадській думці та суспільно-політичному житті галицьких українців у ХІХ ст..).-Львів, 2003.
- 30.Тишков В.А. Этничность и власть в СССР (этнополитический анализ) // Сов. этнография.-1991.-№ 3. _ С. 9-15.
- 31.Україна на межі тисячоліть: етнос, нація, культура: доп. та повідомл.: Кн.. 1-2 /НАНУ.-К.: Вид-во асоціації етнологів, 2000.
- 32.Україна: процеси націотворення/Упор. А.Капелер.-К.: К.І.С., 2011.
- 33.Український націоналізм: Антологія. Т.1.-2-е вид.-К., 2010.
- 34.Шпорлюк Р. Імперія та нації.-К., 2000.

- 35.Щербак М.Г., Щербак Н.О. Національна політика царизму на Правобережній Україні.-К., 1997.
- 36.Этничность на постсоветском пространстве: роль в обществе и перспективы: Мат. конф., Киев, нояб. 1995.-К., 1997.

11.Форма підсумкового контролю успішності навчання
екзамен

12. Засоби діагностики успішності навчання усна відповідь,
контрольна робота, реферат